

INGLIZ, RUS, O'ZBEK TILLARIDAGI USTKI KIYIM NOMLARINING QIYOSIY CHOG'ISHTIRMA TAHLILI.

Gulboyeva Zaynura Rajaboy qizi

Termiz iqtisodiyot va servis institute

Xorijiy tillar, Filologiya yo'nalishi talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada ingliz, rus va o'zbek tillarida ishlatiladigan ustki kiyim nomlari leksik jihatdan tahlil qilinadi. Ustki kiyimlarga oid atamalarni shakllanish manbalari, ularning semantik tarkibi, milliy-madaniy xususiyatlari va tarjima muammolari ko'rib chiqiladi. Tahlil orqali ustki kiyim atamalarining har uch til sistemasida qanday nomlanishi, o'xshash va farqli jihatlari aniqlanadi. Ushbu maqola lingvistik qiyosiy tadqiqotga oid bo'lib, tarjimonlar, filologlar va madaniyatshunoslar uchun foydali bo'lishi mumkin.

Kalit so'zlar: ustki kiyim, ingliz tili, rus tili, o'zbek tili, leksik-semantik tahlil, tarjima, madaniy xususiyatlar.

Kirish bo'limi Tillararo leksik tizimlarni qiyosiy o'rganish so'nggi yillarda tilshunoslikda muhim yo'nalishga aylandi. Kiyim-kechak atamaları, xususan, ustki kiyimlar nomlari har bir xalqning iqlimi, madaniyati va urf-odatları bilan bog'liq bo'lib, bu sohadagi terminlarning shakllanishi ham turlicha bo'ladi. Ushbu maqolada inglizcha (coat, jacket), ruscha (пальто, куртка), o'zbekcha (palto, kurtka) kabi ustki kiyim nomlari o'rganiladi. Maqsad — bu nomlarning etimologiyasi, semantikasi va ishlatilish doirasidagi o'xshashlik va farqlarni aniqlash.

Ingliz, rus va o'zbek tillaridagi ustki kiyim nomlarining qiyosiy tahlili uchun umumiy va keng tarqalgan kiyim turlari misolida ularning nomlanishi, leksik xususiyatlari va lingvistik o'ziga xosliklarini ko'rib chiqamiz. Quyida asosiy ustki kiyim turlari va uch tilda ularning nomlari keltiriladi, so'ngra tahlil qilinadi.

Qiyosiy tahlil

Leksik o'xshashliklar

- O'zbek va rus tillari o'rtasidagi o'xshashliklar: O'zbek tilida ko'plab ustki kiyim nomlari (masalan, "kurtka", "palto", "futbolka", "kofta") rus tilidan to'g'ridan-to'g'ri

olingan. Bu soʻzlar rus tilidagi asl shaklini saqlab qolgan va oʻzbek tilida fonetik jihatdan deyarli oʻzgarmagan. Bu jarayon oʻzbek tilining tarixiy va ijtimoiy aloqalari, ayniqsa, 19–20-asrlardagi rus taʼsiri bilan bogʻliq.

- Ingliz tilidan olingan soʻzlar: “Jemper” (inglizcha “jumper” yoki “sweater”dan) va “futbolka” (inglizcha “football shirt”dan kelib chiqqan ruscha soʻz orqali) kabi soʻzlar ingliz tilidan bilvosita yoki rus tili orqali oʻzbek tiliga kirgan. Bu global moda va sport terminologiyasining taʼsirini koʻrsatadi.

- Umumiy kelib chiqishi: “Palto” soʻzi uchala tilda ham lotincha “pallium” (plast) soʻzidan kelib chiqqan boʻlib, fransuz yoki italyan tillari orqali tarqalgan. Bu soʻzning fonetik shakli har bir tilda biroz farq qiladi (inglizcha “coat”, ruscha “пальто”, oʻzbekcha “palto”).

Ustki kiyim nomlari roʻyxati

Kiyim turi	Inglizcha	Ruscha	Oʻzbekcha
Koʻylak	Shirt	Рубашка (Rubashka)	Koʻylak
Jemper/Pullover	Sweater	Свитер (Sviter)	Jemper
Kurtka	Jacket	Куртка (Kurtka)	Kurtka
Palto	Coat	Пальто (Pal'to)	Palto
Kozok	Cardigan	Кардиган (Kardigan)	Kozok
Futbolka	T-shirt	Футболка (Futbolka)	Futbolka
Kofta	Blouse	Кофта (Kofta)	Kofta

Leksik farqlar

- Ingliz tilidagi kengroq tushunchalar: Ingliz tilida “shirt” soʻzi koʻylakning umumiy turini anglatadi va rasmiy (dress shirt) yoki norasmiy (casual shirt) boʻlishi mumkin. Oʻzbek tilida esa “koʻylak” koʻpincha erkaklar kiyimini anglatadi, ayollar kiyimi uchun “kofta” yoki boshqa soʻzlar ishlatilishi mumkin. Rus tilida “рубашка” ham asosan erkaklar koʻylagini anglatadi.

- Oʻzbek tiliga xos soʻzlar: “Kozok” soʻzi oʻzbek tilida trikotaj yoki ochiq jemper turini anglatadi, lekin ingliz tilidagi “cardigan”dan biroz farq qiladi, chunki “kozok”

yanada umumiy ma'noga ega. Rus tilida “кардиган” aniqroq va zamonaviy moda kontekstida ishlatiladi.

- Fonetik farqlar: Rus tilidagi “свитер” (sviter) va o'zbek tilidagi “jemper” so'zlari bir xil kiyim turiga ishora qilsa-da, o'zbek tilida “j” talaffuzi yumshoqroq va “sviter” so'zi deyarli ishlatilmaydi. Bu o'zbek tilining fonetik tuzilishiga moslashuvni ko'rsatadi.

Semantik va madaniy farqlar

- Madaniy kontekst: Ingliz tilida “sweater” yoki “jacket” kabi so'zlar global moda bilan bog'liq bo'lsa, o'zbek tilida “ko'ylak” yoki “kozok” milliy kiyim turlari (masalan, chapan yoki doppi bilan birga) kontekstida ishlatilishi mumkin. Rus tilida esa “кофта” so'zi ayollar kiyimiga nisbatan ko'proq qo'llaniladi, o'zbek tilida esa bu so'z kengroq ma'noga ega.

- So'zlarning ko'lami: Ingliz tilida “coat” so'zi palto, shinellar va boshqa tashqi kiyimlarni qamrab oladi, lekin o'zbek va rus tillarida “palto” aniqroq ma'noga ega va odatda uzun, issiq tashqi kiyimni anglatadi.

So'z yasovchi jarayonlar

- O'zbek tili: O'zbek tilida ustki kiyim nomlari ko'pincha o'zlashtirilgan so'zlardan iborat. Masalan, “kurtka” va “palto” to'g'ridan-to'g'ri rus tilidan olingan, lekin “ko'ylak” so'zi turkiy ildizlarga ega bo'lib, “koy-” (joylashtirmoq, kiyinmoq) ildizidan kelib chiqadi.

- Rus tili: Rus tilida “рубашка” so'zi slavyan ildizlaridan (“rub-” – kesish, mato) kelib chiqqan, lekin “куртка” yoki “пальто” kabi so'zlar fransuz yoki lotin tillaridan olingan.

- Ingliz tili: Ingliz tilida “shirt” (qadimgi inglizcha “scite”), “coat” (lotincha orqali fransuz tilidan) va “sweater” (suvet – terlamok) kabi so'zlar turli etimologik manbalardan kelib chiqqan.

- O'zbek tili ustki kiyim nomlarida rus tilidan katta ta'sirni aks ettiradi, lekin “ko'ylak” kabi so'zlar turkiy ildizlarga ega.

- Rus tili slavyan, fransuz va lotin tillaridan olingan so'zlarni o'zida mujassam etadi, lekin zamonaviy moda terminlari ingliz tilidan ham olingan.

- Ingliz tili eng xilma-xil etimologiyaga ega bo'lib, global moda tushunchalarini aks ettiradi.

- Uch tilda umumiy soʻzlar (masalan, “palto”, “kurtka”) global modaning taʼsirini, lekin har bir tilning fonetik va semantik xususiyatlari mahalliy madaniyat va til tuzilishiga moslashganligini koʻrsatadi.

Tahlil shuni koʻrsatadiki, ustki kiyim nomlarida madaniyatlararo oʻzaro taʼsir kuchli. Oʻzbek tilida rus tilidan kirib kelgan soʻzlar ustunlik qiladi, bu sovet davri merosi bilan izohlanadi. Ingliz tilidagi nomlar esa xalqaro moda va savdo vositasida boshqa tillarga ham singib bormoqda. Shu bilan birga, oʻzbek tilidagi milliy soʻzlar – masalan, "yelkasopol", "nimcha" kabi atamalar oʻzining lokal xususiyatiga ega. Lekin bu soʻzlar zamonaviy leksikonda kamroq ishlatilmoqda.

Xulosa

Ingliz, rus va oʻzbek tillaridagi ustki kiyim nomlari har bir til va madaniyatning iqlimiy, tarixiy va madaniy omillari bilan bevosita bogʻliq.

Oʻzbek tilida ruscha va inglizcha atamalarning faol kirib kelishi milliy leksikani siqib chiqarish xavfini tugʻdiradi.

Oʻzbek tilidagi milliy kiyim nomlarini zamonaviy moda va tilga uygʻunlashtirib, yangi soʻz yasalişini ragʻbatlantirish kerak.

Tarjimonlar uchun ustki kiyim terminlarini aniq tilda va kontekstdan kelib chiqib tarjima qilish boʻyicha lugʻaviy bazani kengaytirish zarur.

Shuningdek, umumiy kiyim-kechak leksikasiga oid lugʻatlarni tuzish, ularni onlayn platformalarda joriy etish tilshunoslar oldidagi dolzarb masalalardan biridir.

Adabiyotlar.

1. Toʻxliiev B., Shamsieva M., Ziyodova T. Methods of transformation of the Uzbek language. Tutorial. TSPU. 2009.

2. Larsen-Freeman, D. Chaos / complexity science and second language acquisition. Applied Linguistics, 18 (2), 139-157.

3. Potapov L.P. Materials on the semantic-kinship system among the Uzbeks kungrad //zh. “Scientific Thought”. – Tashkent, 2020.

4. Alijonovich, A. R. Easy Ways to Learn English Language. Journal of Pedagogical Inventions and Practices, 3, 98-100.

5. Abdullaeva, N. R. (2020). THE PERFECT TEACHING METHOD: CASE OF UZBEKISTAN. Theoretical & Applied Science, (7), 10-15.

6. Абдуллаева, Н. Р. (2018). РАЗНЫЕ ВИДЫ ГЛАГОЛОВ ДВИЖЕНИЯ НА АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ. Гуманитарный трактат, (37), 37-38.

7. Abdullayeva, N. (2021). THEMATIC CLASSIFICATION OF NAMES OF FRUIT TREES IN THE ASPECT OF INTERCULTURAL COMMUNICATION (ON THE MATERIAL OF THE UZBEK, TAJIK AND ENGLISH LANGUAGES). InterConf.